

Vallási momentumok Szeged történetében

Máté-Tóth András – Mezey András

Szeged 2019-ben ünnepelte 300. évfordulóját annak, hogy a török hódoltság vége után több évtizeddel visszanyerte szabad királyi városi jogállását. Az ünnep kapcsán értelemszerűen visszatekintett múltjára, többféle nézőpontból. Az egyik nézőpont a vallástudományi megközelítés, amely a várost a vallási történesek és tendenciák mentén próbálja megérteni. Az évforduló óhatatlanul a történeti tények felé fordítja a figyelmet. Ám tudjuk, a történelem mindig elbeszélte történelem, narratívák mentén van jelen az emlékezetben. Az a történelem, amire emlékezünk, s olyan a történelem, ahogyan emlékezünk rá. Az emlékezés és az emlékeztetés lassan reflex-szerűen óvatosságot követel a *fake news* és *fake history* jelen korszakában, amelyben a jelen és múlt eseményei gyakran politikai és gazdasági érdekek mentén teremtnének, akár riasztó ipari méretekben is. Mégis az emberi közösség alkotó módon emlékezik, sőt emlékezni kényszerül, ha fenn akar maradni és ha újra és újra meg akarja fogalmazni kollektív identitását.

Jelen tanulmányunkkal a város történetének vallási dimenzióit próbáljuk emlékezetbe idézni. Nem lehet szándékunk, már csak a terjedelmi korlátok miatt sem, hogy Szeged vallástörténetét akár csak vázlatosan is ismertessük. Ehelyett a város néhány vallási vonatkozásának bemutatására szorítkozunk, vallástudományi megközelítésben, történészi dúcokkal alátámasztva.

Mindjárt az elején szükséges tisztázni, hogy amikor vallást mondunk, akkor azon azt értjük, amit általában érteni szokás, a vallási épületeket és rítusokat, a vallási tanításokat és közösségeket, a vallási érzelmeket és intézményeket. A modern, akár szekulárisnak is nevezhető viszonyok között a vallás a közgondolkodásban részben az egyén „lelkében” lévő valóság, vallási érzések, képzetek, vonzódások, félelmek és remények formájában. Másrészt pedig épületbe zárt valóság, a vallási épületeken belül lévő történés és találkozás. Ezek az épületek a mai kor embere számára szigeteket képeznek a civil viszonyok, a racionális gondolkodás, más szóval a profán tengerében. Előadásunkkal árnyalni és tágítani szeretnénk ezt a képet, mert Szeged történetének és jelenének vallási dimenziói nem szoríthatók be az egyén lelkébe, éppúgy nem, mint a vallási épületekbe.

Három történeti korszakra bontva közelítünk. Az első az egyházas korszak, amit nagyjából a kommunista hatalomátvétellel zárunk le. A második a kommunista korszak, amit 1990-nel zárunk. Ezt követi a modern pluralitás és identitás korszaka, amelyben ma is élünk. Tudatában vagyunk annak, hogy ezek elnagyolt korszakolások, hiszen mindegyik periódus alkorszakokra bontható. Ráadásul bizonyos értelemben mindegyik ma is jelen van, egyfajta kosellecki értelemben vett egyidejű

egyidejűtlenség révén. A korszakok megnevezése inkább emblematikus, fenotipikus, és a korszakhatárok is ilyesféle évszámok, melyek inkább jeleznek egyfajta fordulatot, mintsem pontosan képesek lennének megjelölni azt.¹

Vallásfunkciók sokfélesége

Egyházas korszak: stabilitás

Az első korszakot Ernst Troeltsch német szociológus, történész és teológus megjelölését kölcsönözve egyházas korszaknak nevezzük. Nagyon nehéz a mai gondolkodás alapstruktúrája és logikája viszonyrendszerében elképzelni ezt a korszakot, mert ennek legfőbb jellemzője az, hogy még előtte vagyunk a szekularizációnak, az állam és az egyház szétválasztott illetékességének, s még inkább előtte vagyunk a társadalom különböző alrendszerekre bomlásának, melyben az egyik alrendszer a vallás, melynek intézményi keretei az egyházak. Egyfajta átfogó vallási és egyházi illetékességre kell gondolni. Ennek a korszaknak emblémái a legjelentősebb klasszikus vallási épületek. Néhánnyal kapcsolatban megragadható a vallás átfogó illetékessége, jelentősége a város egésze számára, és a történeti szempontokat is jórészt köréjük csoportosítjuk.

Dömötör-templom, Szent Miklós-templom és a Rozália-kápolna

Bálint Sándor, Szeged és a szegedi vallási világ kiemelkedő kutatója szerint a város előtörténete összefonódik a sószállítással. Az erdélyi só a Maroson érkezett, és Szegeden, helyesebben ekkor még a Palánknak nevezett belvárosi területen zajlott a továbbosztás Pannónia felé. Erre a korra datálható a Dömötör-templom, melynek alapjait a XI. században rakták le. A templom elnevezése az ortodox hatást mutatja, ebben a felekezetben ugyanis Dömötör (Demeter) a városok védőszentje. A bizánci rítus már jelen volt István korában (Bálint, 1983: 13), sőt, magyarországi fennmaradását az Árpád-házi királyok és a bizánci császárok kiterjedt rokoni kapcsolatai még több évszázaddal a nagy egyházszakadás (1054) után is biztosították. Nem maradt viszont fenn eredeti formájában a Dömötör-templom: ahogy a régi rítusokat felváltotta és a feledés homályába borította az új, úgy épült rá az Árpád-kori épület alapjaira és egyik tornyára az 1720-as években a barokk stílusú, immár katolikus templom. Csak a neve maradt a régi.

Szimbólumértékű, hogy közvetve a nagy árvíz utáni újjáépítéskor tett fogadalom segített fellelni a város vallási gyökereinek emlékét. A Fogadalmi templom építése ugyanis egyben a Dömötör-templom halálát jelentette, s lebontása végső szakaszában (1925) került napvilágra az Árpád-kori templom saroktornya. Ám ez a kor már nemigen emlékezett vallási gyökereire, s így még inkább szimbólumértékű, hogy a csákányok kezdetben a tornyot sem kímélték. Megmentése érdekében a város legnagyobb tudósainak, művészeinek (többek közt Cs. Sebestyén Károly etnográfus, Móra Ferenc) kellett közbelépniük.

Az ortodox istentisztelet ugyan más etnikai alapon, de a régi helyszínéhez igen közel éledt újjá. A török hódoltság után elnéptelenedett területre, ahogy az országban sok más helyen is, szerbek települtek, és 1725-től a Szent Miklós nevére felszentelt barokk templom lett szegedi imahelyük. Ma is az, közvetlenül a Dóm mögött, a tér északkeleti sarkában. A régi Dömötör-templom előtt álló Rozália-kápolna pedig a város görögkatolikusságának ad nemcsak lelki otthont, de lassú gyarapodásuk szimbóluma is lett. A kápolnát ugyanis az árvíz után áthelyezték, a mai Hősök kapuja helyére, egyben ki is bővítették. A Dóm tér kialakításakor ismét vándorolt a kápolna, ezúttal mai, végleges helyére, a Lechner térre, és ismét megnagyobbodott.

Alsóvárosi ferencesek

Az alsóvárosi ferencesek a XIV. sz. közepén telepedtek meg Szegeden, a kolostor már 1459-ben működött. A város legpatinásabb temploma az alsóvárosi, amely 2003-ban ünnepelte felszentelésének 500. évfordulóját. A ferences rend elsődleges karizmája a szegények, elesettek közötti tanúságtétevés Krisztus szeretetéről. A hódoltság idején tekintélyes gyógyító munkát fejtettek ki. Szeged kultúrájához működésüktől kezdve ezzel járultak hozzá elsősorban. De figyelemre méltó a műveltség növelésében végzett munkájuk is. A magyar nyelvű kódex irodalom műveléséből a szegedi obszervánsok is kivették a részüket, s mellettük a felsővárosi premontrei apácakolostor nem különben. Bálint Sándor megjegyzi, hogy a templom múltja szinte azonos a város történetével (Bálint, 1983: 13). A félholddal és a délidéki eretnekmozgalmakkal szembeni védekezés szerves részét alkotta tevékenységüknek. A hódoltság idején egyedül a ferences barátok kaptak kiváltságokat a töröktől, melynek révén szabadon közlekedhettek és a lakosságnak oktatói, gyógyítói, szervezői és tanácsadói voltak. A XVII. század második felében a csanádi püspöki vikáriusok is az ő soraikból kerültek ki, így elmondható, hogy a katolikus egyház intézményi kontinuitásának is szinte egyedüli letéteményesei voltak e korokban. Nemcsak emiatt, hanem a nagyon erős protestáns szellemi hatást látva is jegyezte fel Szarvas Ferenc, Szeged főbírája 1652-ben: *„ha a barátok nem lettek volna, akkor a katolikus vallásnak az emlékezete sem marad fent...”*

Ám egyre több protestáns menekült el a városból, gyülekezetük elhalt, majd a török hódítás után berendezkedő katonai közigazgatás is üldözte a protestánsokat. A felszabadult területekre csak római katolikus német alattvalók telepedhettek le, különösen a Palánk (a Vár) területén belül, valamint ortodox vallású szerbek. Az 1686-os felszabadulás utáni több mint három évtized egyfajta közigazgatási – vallási jelleget is öltő – belharc jegyében telt. Szeged próbálta visszaszerezni szabad királyi városi kiváltságait, így kegyúri jogait is (pl. szabad plébánosválasztás joga), ezt akadályozta a város „*frontier*” helyzetére hivatkozva (Újszeged és környéke még hódoltsági terület maradt) létrehozott katonai közigazgatás, amely kamarai fennhatóság alatt állt, saját várkaplással. Az áldatlan helyzetnek vetett véget III. Károly 1719. május 21-én kiadott szabadalomlevele: Szeged ezzel visszanyerte szabad királyi városi státuszát. A szabadság azonban nem vonatkozott

a város minden polgárára: „Ezen nemes szabad királyi városban mostanság lappangó, vagyis már lakó kálvinista személyek kimenjenek harmad nap alatt, másképp ami rajtuk történik, maguknak tulajdonítsák [...]. Senki az igaz és való rk. hittől idegen, polgárnak be ne vétessék.” A stabilitás ezen „része” II. Józsefig tartott, a türelmi rendelet (1781) után protestánsok és zsidók is polgárjogot kaphattak. Evangélikusok csak 1805-től telepedtek a városba.

Piaristák és iskolanővérek iskolái, jezsuiták

A város státusváltását követően a ferencesek jelentette kontinuitást egy másik szerzetesrendé váltotta fel. A piaristák 1721-ben telepedtek meg a városban. Ennek körülményeiről, majd itteni működésük sajátosságairól szólva keresve sem találhatnánk jobb krónikást Móra Ferencnél: „A szegedi civitas magisztrátusa, mielőtt a kegyes atyákat ide telepítette volna, előbb a Jézus társaságával próbálkozott. A rend néhány tagja le is jött háztűznézőbe Szegedre, de nem tudtak idemelegedni. Nemes ifjak tanítómesterei voltak akkoriban e páterek, fejedelmi aulákhoz, púderes fejű környezethez szokott úri papok, itt meg bizony csak bőrruhás szittyákat találtak, szegénységükben is nyers-nyakas magyarokat. [...] Olyan papok kellettek ide, mint Kalazanciusz fiai, aki azt írta fel első intézetének kapuja fölé: Scholae piae pauperum, szegények kegyes iskolája! – amilyen jelszót addig nem hallott az emberi művelődéstörténet. Olyan papok kellettek ide, akiknek nem kellett más, csak az agyag, amiből segíthessenek az Úristennek embert formálni. Itt pedig igen úgy találták az agyagot, ahogy az Úristen megteremtette, a tudományok nem sok kárt tettek benne.

Hogy mennyire a nyelvén tudó, a szíve szerint való papokat találta meg Szeged a piaristákban, látnivaló abból, hogy kétszáz év alatt soha se volt szentségtörés a város és a rend között. Kezdetben sok ellenségük volt az atyáknak, különösen míg a plébánia is az ő kezükön volt. A csanádi káptalan hatalmi okokból kötözködött velük, az alsóvárosi barátok féltékenyek voltak rájuk, a várkaplánok, a császár papjai a nép papjait látták bennük. S ezekben a küzdelmes évtizedekben a város mindig a piaristákat érezte a „mi papjaink”-nak, s mindig velük volt, hol pajzsul, hol kardul” (Móra, 1996: 25).

A piarista oktatás elsősorban nem hitet akart adni, hanem tudást, a kor nemzetközi színvonalának megfelelően a humán és a reál tudományok területén egyaránt. A szegedi piarista rendház és gimnázium (1793-tól líceum) első épülete a Dömötör-templom mellé épült ún. „Hatrongyos” volt: hat szobájáról már a XIX. sz. elején így nevezte el a népajka a romló állagú kétszintes házat, amelyet sok toldozás-foltozás után a templommal együtt bontottak el. A piaristák azonban már rég nem laktak benne: 1883-ban, a nagy árvíz után a Tisza Lajos krt. végén újonnan épült, modern ingatlanba költözhetett át az iskola és a rendház. Paizs János, *A piaristák Szegeden* (1886) c. könyvében így ír a rend, az iskola s a város szoros összefonódásáról: a szerzeteseket ott találni „városunk bölcs vezetői oldalán, hogy a romokban heverő várost szellemileg emelni segítsenek.”

A gimnázium 1948-ban történt államosítása után a kegyes atyáknak 1950-ben kellett végleg elhagyniuk impozáns épületüket. Működésük 41 esztendősen kényszerűen követően indulhatott újra Szegeden, és még 8 évnek kellett eltelnie, amíg felépült az új iskola a franciahögyi temető helyén. A régi gimnázium legismertebb öregdiákjai Szeged emblematikus személyiségei lettek: Dugonics András, Löw Immánuel, Tömörkény István, Öveges József, Sík Sándor, Bálint Sándor és még sokan mások.

A nőnevelés helyzetét tekintve hasonló missziós helyzetben találta magát az 1858-ban Bajorországból Magyarországra is meghívott női tanítórend, a Miaszszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek, mint korábban a szegedi piaristák. Első, temesvári iskolájukat követően 14 évvel, 1873-ban nyitottak Szeged-Alsóvárosban is zárdát és tanintézetet, aminek jelentőségét emelte, hogy Trianon után, 1923-ban a tartományfőnökségnek is székhelye lett. Falain belül igen sokrétegű oktató-nevelő tevékenység bontakozott ki, az 1948-as államosításig – a kommunizmus előtti „stabilitás” korszakában – az intézet nyolc iskolatípust is integrált: a noviciátus mellett tanítóképzőt, leánylíceumot, leánygimnáziumot, ipari leány-középiskolát, polgári és elemi (1946-tól általános) iskolákat, dolgozók óvónőképzőjét (szintén 1946-tól) és óvodát működtetett (Farkas, 2001: 281).

Az iskolanővérek 1992-ben indíthatták újra a tanítást régi épületükben, amelyet ezután 9 évig még kényszerű társbérletként osztottak meg a fokozatosan kiköltöző Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tanszékeivel.

Utolsó szerzetesrendként, a piaristákhoz képest 200 éves késéssel érkeztek a jezsuiták: novíciusai még a trianoni döntés előtt, 1919-ben menekültek Nagyszombatból és Pozsonyból Szegedre. 1930-36 közt épült neobarokk templomuk a Gyöngy (ma Dáni) utcában szinte csak kápolnának hat a korábban felsorolt impozáns épületekhez képest. A jezsuiták igazi jelentőségét az adta, hogy 1931-től közel húsz éven át ők irányították az egyházmegyei papképzést, egy karizmatikus személyiség, Hunya Dániel SJ vezetésével.

Régi és új zsinagóga, és a Dóm

A régi zsinagóga 1843-ban épült, az új pedig 1903-ban. A szegedi zsidóság kezdettől fogva szerves részét képezte a városnak. S a Baumhorn Lipót tervezte eklektikus stílusú új zsinagóga a zsidóság gazdasági felemelkedésének és egyenjogúsításának tanúja. *„Ez az alkotás hatalmas méreteivel, dús formáival, és vibrálóan izgalmas körvonaláival egy emancipált kisebbség felszabadult, mámoros diadaléneke”* - írja könyvében Varga Papi László (Varga Papi, 2003: 19).

Ebből a szempontból párhuzamba állítható vele az 1930-ban, majd 20 évnyi építkezés után felszentelt Fogadalmi templom, a Dóm, amely a Trianon utáni megtört nemzeti és városi identitást próbálta hatalmasságával ellensúlyozni, párhuzamosan az egyetemmel. Az új Dóm tér pedig három szempontból is „szakrális”

fókuszává lépett elő a városnak: a templom, az egyetemi épületek és az 1931-ben indult Szabadtéri Játékok által itt fonódik egy térbe a vallási áhítat, a tudományos kíváncsiság és a Thália iránti rajongás.

Somogyi-könyvtár

Az „Alföld fővárosának” szellemi újjáépítését alapozta meg Somogyi Károly (1811-1888) esztergomi kanonok, aki 1880. április 26-án felajánlotta könyvtárát Szeged városának, mert a nagy árvíz után felépülő városnak szellemi alapokra is szüksége van. Amint a piaristák gimnáziuma a gyerekek, úgy a Somogyi-könyvtár a felnőttek művelődését szolgálta, s tette ezt vallási motivációból.

Kitérő az antikultúra világába: a boszorkánypör

A város 300 évvel ezelőtti státusának felemelkedését követően számos, a hétköznapi életet megkeserítő dolog történt. Elsősorban az aszályra vagy pusztító jégverésre kell gondolni. Betelepülők számának növekedésére és politikai intrikákra, s a Rákóczi mozgalom szabadcsapataitól való félelemre. A társadalmi, közösségi bizonytalanságok egyik kezelési módja a bűnbakkeresés és likvidálás. A kor népi vallásosságának mentén kézenfekvő volt a boszorkánypörök eszközéhez fordulni, amely nem más, mint rituális gyilkosság a többségi identitás megőrzéséért.

A nagy boszorkánypör Szegeden 1728. július 23-án zajlott, s nem egyházi per volt, nem tartozott az inkvizíció illetékességi körébe. De a város akkori népi hitvilágának szerves részét alkotta az ördögbe vetett hit, s a privát és a közösségi tragédiáért az ördögöt és a vele cimborálókat tették felelőssé. Ez a hagyomány - nem csak Szeged városában - a mai napig tovább él, s a politikai kultúra hanyatlásával párhuzamosan erősödnek az összeesküvés-elméletek, bűnbakkijelölések és a virtuális karaktergyilkosságok.

Összefoglalva

Ezeket a jellegzetességeket egybevetve talán jobban érthető, mit jelent az egyházas korszak Szeged történetében. A vallás jelen volt a népi vallásosságtól kezdve az oktatás, a gyógyítás, a művelődés, a kereskedelem és a számos ünnep területén. Nem valami idilli korszakkép értelmében, hiszen számos konfliktus, érdekütközés és egyebek terhelték ezt a történelmi kort. De a gondolkodásnak az alaplogikája szerint a vallás és az egyházak alapvetően építő, a várost fenntartó, gazdagító szerepet játszottak.

Kommunista korszak: alternatíva

Az 1950-1990 közötti időszakot sematikus kommunista időszaknak szokták nevezni, ám a társadalomtörténeti, szociológiai és politológiai szakirodalom alapján ez a sematikus megjelölés inkább elfedi ennek a negyven éves periódusnak a dinamikáját, mintsem lehetővé tenné az erről való árnyalt és elemző beszédet. Ami miatt most mégis „kommunista” időszaknak tituláljuk ezt a korszakot, az a vallási-egyházi dimenzió alaphelyzetét van hivatva kifejezni. Bár az egyházi és vallási területre is érvényes, hogy a korszakot eltérő időszakokra kell bontani, nagy vonalakban mégis igaz, hogy az előző korszakban a vallási és egyházi élet a támogatott, míg a következő korszakban a tiltott, illetve a túrt kategóriába tartozott. Az egyházi élet ebben a korszakban különböző alakváltozások ellenére mégis egyfajta alternatívát jelentett a fennálló viszonyokkal szemben. Alternatívát három értelemben. Egyrészt ideológiai, világértelmezési alternatívát: a materializmussal és ateizmussal szemben közjó és Isten-centrikus alapállás. A radikális új társadalmi értékrendszerrel és időszámítással szemben a múltra való emlékeztetés és a történelmi kontinuitás alternatíváját. Végül az egyházi és vallási üldözöttséggel szemben a hitért való kockázatvállalás értékének az alternatíváját.

A betiltott szerzetesrendek, az iskolák államosítása, a gyakorló hívők kiszorítása a magasabb társadalmi és tudományos pozíciókból erőteljesen megrostálta, megtisztította a vallási és egyházas populációt, egyben meg is erősítette, elkötelezettebbé és felnöttebbé is tette. A kommunista korszak a hagyomány-alapú vallásosságot döntés-alapú vallásossággá formálta. A magától értetődő vallási és egyházi berendezkedést megalkotandó és fenntartandó berendezkedésűvé tette. Ebben a korszakban takaréklángon, sekrestyébe zártan és teljes nyílt, avagy rejtett ellenőrzés alatt működhetek csak a legkülönbözőbb vallási közösségek. A korszak történetének kutatásai azonban kimutatják, hogy a cseperedő civil társadalom vonatkozásában milyen jelentőségűek voltak a vallási-egyházi közösségek. Azok is, melyek az előző korszak egyházi egyesületi és mozgalmi életét próbálták az új körülmények között, mintegy katakombákban folytatni, és azok is, melyek az új körülmények láttán születtek. Még a vallás és egyházüldözés legdurvább időszakában is a saját meggyőződésért vállalt áldozattal a hívő emberek hozzájárultak a város kulturális és erkölcsi minőségéhez.

Milyen Szegedre jellemző mikrotársadalmi sajátosságok tapinthatók ki e korszakban? Az egypártrendszerben Csongrád megye „Pol-pot megyeként” vonult be a köztudatba, mivel a Kádár szektás-balos pártellenzékéhez tartozó Komócsin-testvérek, elsősorban Komócsin Mihály fellegvárának számított, de a hazai kommunisták ezen túlmenően is Szegedet a negyvenes évek végétől a reakció és klerikalizmus fellegvárának tartották, nem utolsósorban Horthy politikai pályafutásának itteni kezdetei miatt. Ezért ideológiai átgúyrását elsődleges feladatnak tartották. 1959-1978 között a megye ÁEH-megbízottja, azaz egyházpolitikájának legfőbb irányítója a tanári pályáról, majd a megyei tanács népművelési osztályvezetői székéből jött Rátkai János volt, aki viszont nem kizárólag az osztályharcos

szempontokat igyekezett érvényesíteni, hanem korábbi szakmai pályafutásának mintegy folytatásaként a felvilágosult népnevelő, a szociológiai alaposággal elemző, s a szélsőségeket lenyesegetni igyekvő reálpolitikus szerepét öltötte magára. E két, egymást ellensúlyozó hatás mellett nincs jele annak, hogy Szegeden és a megyében a katolikus egyház – a korszak egészét tekintve és működési színtereit összességében vizsgálva – lényegesen durvább vagy enyhébb üldöztetésben részesült volna, mint az országos átlag.

Mivel Magyarország mindeddig legnagyobb hatású agrárifjúsági mozgalma, a KALOT (Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete) is Szegedről indult, majd Csongrád és Csanád vármegyékben terjedt el először, a feladat nagyságát a helyi kommunista vezetők kettőzöttnek érezhették: ehhez mérten tehát az egyházellenes kampányok valóban hevesek voltak. Erejüket azonban jórészt semlegesítette a vallásos lakosság hasonlóképp heves ellenállása, amelynek komoly bázisát adták Szeged egyetemistái. A „papi várost” ugyanis tudományegyetem tette igazán nagyvárossá, és ez valamennyire ellensúlyozni tudta a gazdasági és közigazgatási szférában a déli határsáv közelsége miatt elszenvedett hátrányosságokat. Hogy a két szembenálló tábor, a katolicizmus és a kommunizmus híveinek erőpróbája itt milyen eredménnyel járt, azt legjobban az 1947. március 19-21-i diáktüntetések mutatták meg: a fakultatív hitoktatás tervezete ugyan országos tiltakozást váltott ki, de ez csak Szegeden fejlődött a tiltakozók és a rendőrök, valamint az oldalukon felsorakozó, felfegyverzett gyári munkások közti véres összecsapássá. S a tiltakozók derékhadát adó egyetemi és középiskolai diákság később magától értetődően szinte kimeríthetetlen tartalékát adta az illegális ifjúságpsztorációnak is, amelynek a szükséges rejtőzködést és intimitást szintén leginkább az urbanizált közeg biztosította (Mezey, 2015: 65-68).

Modern korszak: pluralizmus és identitás

A modernitás az individualitást erősítő korszak. Hankiss Elemér és kutatótársai 30 évvel ezelőtt összevetették az amerikai és a magyar modernitást, s arra a következtetésre jutottak, hogy a magyar társadalom nem kevésbé individualizált, mint az amerikai, de amíg az amerikaiak körében erős a civil társadalom iránti elkötelezettség, addig a magyarok önmagukon kívül senkivel sem törődnek (Hankiss 1982). A magyarok egymás mellett élnek, de viszonyukra sem az együttműködés, sem a verseny nem jellemző. Bár Magyarországon is egyre növekedett az életszínvonal, ezzel párhuzamosan nem növekedett sem a jólét érzése, sem a boldogság foka. Ehhez még hozzátehetjük, hogy a modernizációval erősödött bizonyos tipikus betegségek előfordulási gyakorisága is: agyérrendszeri betegségek, szívinfartus, gyomortraumák, magas vérnyomás és öngyilkossági hajlandóság. Kopp Mária és Skrabski Árpád ezt az ellentmondást kelet-európai egészség-paradoxonnak nevezték el. Hiába növekszik az életszínvonal, ezek a súlyos betegségek nem csökkennek.

Mindezek jelentik a vallási dimenzió vizsgálata számára is az egyik legjelentősebb szempontot. A vallási közösségek legkülönbözőbb formái, akár csak a formális rituális szokások fenntartása, de akár az erőteljesebb hitalapú közösségi élet támogatása ellensúlyozza a modernitás negatív hatásait. A hagyományos egyházak új önmeghatározása és pasztorációs formái mellett a kisegyházak erőteljes gyarodása nyomja rá bélyegét erre a korszakra. 2014-es adatok szerint Szegeden 8 különböző kisegyház képviseltette magát és rendelkezett saját imaházzal: nazarénusok, baptisták, Hetednap Adventista Egyház, Metodista Egyház, Evangéliumi Testvérközösség, Utolsó Napok Szentjei (mormonok), Hit Gyülekezete és Jehova Tanúi (Szerdahelyiné, 2014: 7). Ha Szegeden a vallás kortárs viszonyait akarjuk elemezni, akkor az épületek és intézmények felújítása és fenntartása ennek vonatkozásában ugyancsak jelentős. A vallás Szegeden elsősorban közösségi hálózat és szolidaritás.

Kitekintés

A vallás felől, ebben a tágasabb értelmezésben nézve a város a társadalom és a kultúra területén egyaránt gazdag vallási-egyházi hagyományokkal rendelkezik, melyekre visszatekinteni nem csak azok számára érték, akik maguk is vallásosok, hanem mindazoknak is, akik szeretik ezt a várost, s szeretnék, hogy a mai plurális viszonyok között stabil identitású, élhető város maradjon.

Felhasznált irodalom

- Bálint Sándor (1983): *Szeged-Alsóváros*. Budapest: Szent István Társulat.
- Farkas Mária Margaréta (2001): *Az iskolánövérsek szegedi intézetének iskolái, 1873-1948. I. kötet*. Szeged: Szegedi Iskolánövérsek Alapítvány.
- Mezey András (2015): *Hittan a katakombákban. A Csongrád megyei nem hivatalos ifjúságpasztoráció története, 1946-1980*. Szeged-Budapest: Új Ember.
- Móra Ferenc (1996): *Kedves öreg árnyak*. In: *Piaristák Szegeden. Emlékkönyv a kegyes tanítórend szegedi oktató-tevékenysége megkezdésének 275. évfordulójára*. Szeged: Dugonics Társaság, 25.
- Szerdahelyi Péterné (2014): *Az Isten háza Szegeden. Egyházi kataszter*. In: *Szeged: a város folyóirata*, 2014/1., 7.
- Varga Papi László (2003): *Zsidó magyarok Szegeden, Löw Lipót és Löw Immanuel*. Szeged: Bába Kiadó.

Jegyzetek

1 A tanulmányhoz tartozó kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

A szegedi piaristák 1813-ban új épületbe költöztek. A Szent Dömötör-templom egyik oldalán rendházuk, a másik oldalán az iskolájuk állt addig, amíg azt az árvíz el nem pusztította. Keglovich Emil felvételen még mindez épségben látható. (MFM T12989)

A Szent Dömötör
templom 1916-ban.
(MFM T17496)

A Szent Dömötör-
templom bontásakor
került elő a falba
épített Dömötör-
torony. 1931-ben
felújították és
keresztelőkápolnává
alakították át.
(MFM T13006)

Az alsóvárosi templom és kolostor Broda Sándor felvételén, 1934. (MFM T19649)

Csendélet az alsóvárosi kolostorban. Broda Sándor felvétele, 1934. (MFM T19660)

Alsóvárosi búcsú 1908-ban. (MFM T19693)

Az alsóvárosi kolostor udvarán az egyházközségi gyűlés után alkottak csoportképek a tagok 1935 áprilisában. A három szerzetes közül jobb szélén Schneider Vencel házfőnök látható. (MFM T6009)

A szegedi jezsuiták Dáni utcai temploma 1940-ben. (MFM T7244)